

Ķemeru pūces tiks labāk aizsargātas

Latvijā mežu izmantošana ir kļuvusi intensīvāka, mežos ligzdojošās īpaši aizsargājamās pūces – apodziņu, bikšaino apogu un ūpi – arvien vairāk ietekmē gan tiešie, gan netiešie faktori.

Ir zināms, ka šīm sugām ir raksturīgas ikgadējas skaita svārstības, tomēr ir nepieciešamas kādas populācijas “kodola” daļas – teritorijas –, no kurām tai atjaunoties (Hakkarainen *et al.* 1997; Henrioux *et al.* 2003; Rueda *et al.* 2013). Šādu kodolteritoriju pastāvēšana, iespējams, ir apdraudēta ne tikai intensīvi izmantotajos saimnieciskajos mežos, bet arī īpaši aizsargājamās dabas teritorijās (ĪADT), kurās ir atļauta un notiek mežizstrāde un kurās pirms saimnieciskās darbības uzsākšanas netiek veikta pienācīga meža bioloģis-

ko vērtību izvērtēšana. Šī problēma ir aktuāla arī Ķemeru nacionālā parka (ĶNP) teritorijā, kur ainavu aizsardzības zonā ir atļauta galvenā cirte (ĶNPA 2002; MK 18.06.2002. noteikumi Nr. 236), kas būtiski ietekmē meža strukturālo daudzveidību, kā arī šeit sastopamo pūču sugu daudzveidību un ligzdošanas blīvumu (Avotiņš *jun.* 2012). Adevkātas ligzdvieta aizsardzības nodrošināšanas rezultātā apodziņa, bikšainā apoga un ūpja populācijas būs spējīgas atjaunoties plašākā teritorijā ārpus ĶNP robežām pēc skaita depresijas fāzēm (pēc bargām ziemām, pēc strupastu skaita minimuma gadiem). Valstī kopumā apodziņu, bikšaino apogu un ūpju populācijas ir vāji aizsargātas – neņemot vērā regulējamā režīma zonas ĪADT, katrai sugai ir izveidoti attiecī-

gi astoņi, seši un 12 mikroliegumi (saskaņā ar Dabas datu pārvaldības sistēmu “Ozols”, skatīta 15.12.2013.), kas aizsargā niecīgu daļu valsts populācijas.

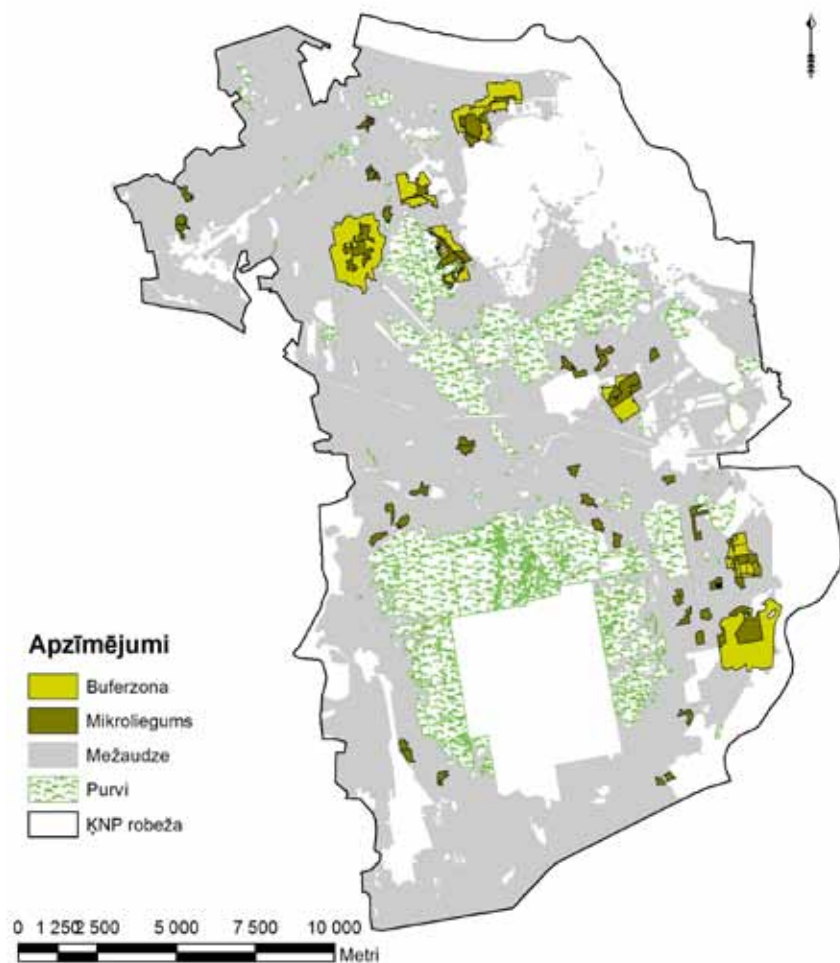
Projekta “Aizsardzības nodrošināšana Ķemeru nacionālā parka mežos ligzdojošajām pūcēm” ietvaros 2013. gadā tika veiktas pūču uzskaites, to ligzdvieta meklēšana, sagatavoti 50 mikroliegumu pieteikumi dažādām putnu sugām un izveidotas divas mākslīgās ligzdvieta ūpim.

Materiāls un metodika

Uzskaišu veikšana

Visas projekta gaitā veiktās putnu uzskaites norisinājušās tām piemērotos laika apstākļos un atbilstošās diennakts stundās. Par piemērotiem laika apstākļiem uzskatāms skaidrs laiks ar vēja ātrumu mazāku par 5 m/s. Dažādām sugām diennakts aktivitātes ritmi atšķiras, tādēļ apodziņiem un nakts aktīvajām pūcēm plānoti dažādi uzskaišu maršruti.

Naktī aktīvo pūču uzskaitēs izmantoti dažāda lieluma autoceļi, tūrisma infrastruktūras objekti (laipas un takas), dažos gadījumos – mežu kvartālīstīgas. Tā kā pūces ir reti sastopamas un to teritorijas ir izvietotas izklaidus, to aktivitātes stimulēšanai izmantoti tēviņu teritoriālo saucienų ieraksti – provocēšanas metode (vairāk: Avotiņš 1999). Aktivitātes pastiprināšanai izmantoti speciāli sagatavoti (attīrīti, pastiprināti) un atbilstoši sakārtoti ieraksti. Šajos ierakstos izmantotas bikšainā apoga, meža pūces un urālpūces dziesmas šādā secībā: 1 min. provocācija → 1 min. pauze → 2 min. provocācija → 2 min. pauze → 2 min. provocācija → 3 min. pauze → nākamā suga. Urālpūce un meža pūce nav projekta prioritārās sugas, tomēr ziņas par šīm sugām projekta ietvaros bija samērā ērti ievācamas izmantošanai Eiropas Ligzdojošo putnu atlantam. Katrā maršrutā uzskaitē atkārtota, izmantojot tikai ūpja ieraksta atskaņošanu, lai izvairītos no situācijas, kurā citas (mazāka izmēra) pūces, izdzirdot ūpja ierakstu, apklust un vairs nereaģē

1. attēls. Ierosinātie mikroliegumi Ķemeru nacionālajā parkā projekta “Aizsardzības nodrošināšana Ķemeru nacionālā parka mežos ligzdojošajām pūcēm” ietvaros.

uz provocēšanu. Naktī aktīvo pūču maršruti plānoti ar 1,5–2 km attālumu starp tiem, izvēloties atskaņošanas punktus 1 km attālumā citu no cita. Uzskaites veiktas nakts stundās, laikā kopš divas stundas pēc saulrieta līdz divas stundas pirms saullēkta.

Apodziņu uzskaites veiktas un plānotas līdzīgi kā nakts aktivajām pūcēm, tomēr izmantoti tikai apodziņu provocējoši ieraksti, maršruti plānoti ar 600–1000 m attālumu starp tiem, un katrs atskaņošanas punkts atradies aptuveni 500 m attālumā no iepriekšējā. Tā kā apodziņa uzskaitēs iespējams konstatēt arī citas īpaši aizsargājamās (un mikroliegumu) sugas, katram novērojumam pievērsta pastiprināta uzmanība jau pirmajā uzskaitē, plānotas atkārtotās uzskaites, lai atvieglotu ligzdu meklēšanu. Uzskaites veiktas no rītiem (stundu pirms un stundu pēc saullēkta) un vakaros (divas stundas pirms un stundu pēc saulrieta).

Uzskaites veiktas 2013. gada ligzdošanas sezonā no 23. maija līdz 28. jūnijam. Tajās piedalījušies: Andris Avotiņš jun., Gaidis Grandāns, Uldis Loļāns, Ivo Dinsbergs, Mārtiņš Vaišļa, Mārtiņš Zilgalvis, Santa Ieviņa, Juta Beiere, Laura Romanovska, Guna Roze un Vieda Lūsa.

Ligzdvieta meklēšana

Putnu sugām, kurām veidoti mikroliegumi, ir atrastas ligzdošanas vietas. Ligzdošanas vietu apzināšana dažādām sugām norisinājusies nedaudz atšķirīgi – apodziņu ligzdas meklētas, balstoties uz abu pāra putnu (sevišķi mātišu) un mazuļu novērojumiem. Par ligzdu

atzīts dobums, kuru apmeklējam novēroti pieaugušie putni vai to mazuļi. Ja mazuļi jau atstājuši ligzdu, tā noteikta pēc netiešajām pazīmēm – skrejas svaiguma, spalviņām skrejā, barības atliekām un atriņām. Ligzdu meklēšana un apskate veikta 2013. gada ligzdošanas sezonā no 18. jūnija līdz 30. jūlijam. Tajā piedalījušies: Andris Avotiņš jun., Gaidis Grandāns, Uldis Loļāns, Jānis Ūze, Mārtiņš Zilgalvis, Mārtiņš Briedis, Rolands Lebus, Ritvars Rekmanis, Santa Ieviņa, Laura Romanovska, Guna Roze, Juta Beiere un Vieda Lūsa.

Vēsturiskās ziņas

Projekta izstrādes gaitā izmantotas Jāņa Ūzes, Jura Lipsberga, Aivara Petriņa un Rolanda Lebusa ziņas par īpaši aizsargājamo sugu ligzdām, kurām nepieciešams izveidot mikroliegumus. Šādā veidā izveidoti mikroliegumi viena melnā stārķa, viena trīspirkstu dzeņa, divu baltmugurdzeņu un četru apodziņu teritorijās. Saskaņā ar MK 18.12.2012. noteikumiem Nr. 940 mikroliegumi veidjami šo noteiktumu otrajā pielikumā apkopotajām putnu sugām ap rieta un ligzdošanas vietām, ja tās ir bijušas apdzīvotas pēdējo piecu gadu laikā.

Rezultāti un diskusija

Mikroliegumu pieteikumu sagatavošana

ŪNP teritorijā sagatavoti 50 mikroliegumu pieteikumi (1. tabula; 1. attēls) – apodziņam, ūpim, meža balodim, trīspirkstu dzenim, baltmugurdzenim, zivjērglim un jūras ērglim. Kopējā ar mikroliegumiem aizsargātā platība ir 634,34 ha, papildus tam buferzonās iekļauti 908,38 ha mežaudžu.

Apodziņš *Glaucidium passerinum*.

Projekta ietvaros tika sagatavoti 26 mikroliegumu pieteikumi.

Foto: A. Avotiņš jun.

dus tam buferzonās iekļauti 908,38 ha mežaudžu.

Tā kā mikroliegumi izveidoti sugām, kas apdzīvo bioloģiski augstvērtīgas mežaudzes, tie kalpo kā dabas aizsardzības “lietussargi”, jo tajos ir atļautas tikai sugu un dzīvotņu kvalitāti uzlabojošas darbības (tātad tie netiks iznīcināti), turklāt to apdzīvo vienlaikus vairākas īpaši aizsargājamās Putnu Direktīvas I. pielikuma sugas, tajos ir atrodamas Latvijas Republikā un Eiropas Savienībā aizsargājami mežu biotopi.

Lai gan, projektu uzsākot, tika plānots izveidot mikroliegumus arī bīksainajiem apogiem, tas nav paveikts, jo ŪNP teritorijā konstatētas tikai divas ligzdošanas teritorijas. Abās teritorijās suga šogad neligzdoja, līdz ar to nebija iespējams atrast ligzdvieta, kas nepieciešama mikrolieguma nodibināšanai

1. tabula. Projekta gaitā sagatavotie mikroliegumu pieteikumi un to nozīme dabas aizsardzībā.

Suga	Sagatavotie mikroliegumu pieteikumi	Mikroliegumi ainavu aizsardzības zonā*	Mikroliegumi Latvijā (pirms projekta)**	Mikroliegumi ŪNP (pirms projekta)**	Populācijas (pāri) vērtējums ŪNP (Strazds, Ūze 2006)
Apodziņš <i>Glaucidium passerinum</i>	26	9(+1)	8	0	25–100***
Ūpis <i>Bubo bubo</i>	3	(1)	12	0	3–4
Meža balodis <i>Columba oenas</i>	2	(1)	39	0	10–20
Trīspirkstu dzenis <i>Picooides tridactylus</i>	12	4(+1)	73	1	20–40
Baltmugurdzenis <i>Dendrocopos leucotos</i>	4	(1)	80	1	20–30
Zivjērglis <i>Pandion haliaetus</i>	1	(1)	69	0	3–4
Jūras ērglis <i>Haliaetus albicilla</i>	2	(2)	53	0	4–5***

* Iekavās norādi mikroliegumi, kas daļēji ietilps gan ainavu aizsardzības, gan dabas lieguma zonās.

** Saskaņā ar Dabas datu pārvaldības sistēmu “Ozols”, skatīta 15.12.2013.

*** J. Ūzes precizēta informācija 2013. gadā.

Zaļā ļauķīša *Phylloscopus trochiloides* ligzda.
Foto: V. Adamsons

(saskaņā ar MK 18.12.2012. noteikumiem Nr. 940). Tomēr vietās, kurās šajā vai iepriekšējās ligzdošanas sezonās ir novēroti bikšainie apogi, ir atrastas meža baloža ligzdošanas vietas, kurām izveidoti mikroliegumi. Tā kā meža balodis apdzīvo līdzīgus biotopus kā bikšainais apogs un tie izmanto vienu un tā paša veida ligzdošanas dobumus (g. k. melnās dzilnas veidotus), var uzskatīt, ka izveidotie mikroliegumi kalpos arī bikšainā apoga aizsardzībai.

Divās ūpja ligzdošanas teritorijās augustā izveidotas ligzdošanai paredzētas platformas ar ligzdu imitējošu izklājumu. Tas nepieciešams, jo ūpis ligzdošanas laikā ir jutīgs pret traucējumu, kuru rada dažādi zīdītāji, to skaitā cilvēki, turklāt uz zemes ligzdojošos pārus apdraud dažādi dzīvnieki, piemēram, meža cūkas, kuru populācijas lielums ir pieaudzis un tiek uzturēts, veicot piebarošanu.

Novērotās sugas

Pūču uzskaišu laikā ĶNP labi apzinātas meža pūces ligzdošanas teritorijas, jo visās nakts uzskaitēs izmantota arī šīs sugas ierakstu atskaņošana. ĶNP ainavu aizsardzības un dabas lieguma zonās konstatētas 38 meža pūču teritorijas, no kurām vismaz 27 ir izvesti mazuļi. Projekta gaitā iegūtas samērā drošas ziņas, ka urālpūces ligzdošanas areāls vēl joprojām nav sasniedzis ĶNP, kaut gan suga šajā teritorijā pēcligzdošanas

sezonā ir novērota (D. Drazdovskis, J. Ūuze mutiski ziņojumi).

Līdztekus ar mikroliegumiem aizsargājamo sugu dzīvotņu apzināšanai veikts arī citu reto un īpaši aizsargājamo putnu (MK noteikumi Nr. 396, Putnu Direktīvas 1. pielikums) sugu kartējums. Atzīmēts 23 sugu 161 novērojums ārpus plānoto mikroliegumu teritorijām. Uzskaišu laikā pierādīta zaļā ļauķīša ligzdošana ĶNP, atrodot tā ligzdu ar mazuļiem Lustūzkalna apkārtnē. Šai sugai Latvijā iepriekš bija atrastas tikai četras ligzdas.

Savas kompetences ietvaros, eksperti atzīmējuši arī interesantākos augu novērojumus un netipiskas zaļā krupja *Bufo viridis* vokalizācijas vietas meliorācijas grāvjos mežos.

Apskatot sugu kartējumu, jāņem vērā, ka uzskaites plānotas un veiktas, par prioritāti uzskatot ar mikroliegumiem aizsargājamo pūču teritoriju apzināšanu.

Literatūra

- Avotiņš A. 1999. Pūču uzskaites. Rīga. LOB. 24 lpp.
- Avotiņš A. jun. 2012. Meža biotopu nozīme pūcēm un to barības objektiem. Projekta atskaite. Rīga. LOB. 23 lpp.
- Hakkarainen H., Korpimäki E., Koivunen V., Kurki S. 1997. Boreal owl responses to forest management: a review. *J. Raptor Res.* 31: 125–128.
- Henrioux P., Henrioux J.-D., Walder P., Chopard G. 2003. Effects of forest structure on the ecology of Pygmy Owl

Trīspirkstu dzenis *Picoides tridactylus*.
Foto: I. Grīnerte

Pateicības

Projekta izstrādē piedalījušies brīvprātīgie un dabas aizsardzības entuziasti Latvijas Ornitoloģijas biedrības un Latvijas Pūču Izpētes biedrības biedri: Jānis Bētiņš, Vitālijs Ignatjevs, Uģis Piterāns, Vieda Lūsa, Guna Roze, Laura Romanovska, Laura Briekmane, Edgars Sūnāklis un Santa Ieviņa.

Projekts "Aizsardzības nodrošināšana Ķemeru nacionālā parka mežos ligzdojošajām pūcēm" īstenots par Latvijas vides aizsardzības fonda, Ķemeru nacionālā parka fonda un Vides risinājumu institūta finanšu līdzekļiem.

Paldies Jānim Ūuzem par sniegtajām ziņām par dažādiem aizsargājamo sugu atradnēm un konsultācijām mikroliegumu pieteikumu un ekspertu atzinumu sagatavošanā. Pateicība Jurim Lipsbergam par konsultēšanu mākslīgo ligzdvietu izveidei ūpim.

ANDRIS AVOTIŅŠ JUN.,
avotins.puces@gmail.com

Glauclidium passerinum in the Swiss Jura Mountains. *Vogelwelt* 124: 309–312.

- ĶNPA. 2002. Ķemeru nacionālā parka Dabas aizsardzības plāns. Ķemeri. DAP. 180 lpp.
- Rueda M., Hawkins A.B., Morales-Castilla I., Vidanes M.R., Ferrero M., Rodriguez A.M. 2013. Does fragmentation increase extinction thresholds? A European-wide test with seven forest birds. *Global Ecology and Biogeography* 22: 1282–1292.
- Strazds M., Ūuze J. (red.) 2006. Ķemeru nacionālā parka putni. Jumava, Rīga. 489 lpp.